

Ad „Filozofie a náboženská zvěst“

Petr Dvořák

Dovolím si jen velmi stručně odpovědět na článek dr. Š. Holuba „Filozofie a náboženská zvěst“,¹ který je reakcí na mou stať „O vztahu věřeného, filozofie a teologie“ v předminulém čísle tohoto časopisu.² Jsem potěšen, že příspěvek vyvolal diskusi a přál bych si, aby v našem prostředí bylo takových kultivovaných diskusí více, neboť to svědčí o živosti a plodnosti daného odborného prostoru. Jen z takového kvasu či podhoubí mohou časem vznikat příspěvky s trvalou hodnotou.

Ve své odpovědi se budu soustředit na nervový bod kritiky Š. Holuba, totiž na otázku vhodnosti či adekvátnosti mnou nabízeného přístupu. Rozlišme dvojí adekvátnost teorie: *rozsahovou*, při níž teorie vysvětluje *všechny* podstatné či *sine qua non* jevy, jedná-li se o soubor jevů, či podstatné stránky jevu, jedná-li se o komplexní jev. Dále *obsahovou* adekvátnost, při níž teorie vykládá *některé* podstatné jevy či stránky jevu, které představují *sine qua non* daného souboru jevů či komplexního jevu. Ve druhém případě se při nesplnění tohoto typu adekvátnosti teorie jakoby mýjí s tím, co usiluje vyložit, či na co je aplikována. Domnívám se, že jádro kritiky Š. Holuba spočívá v napadení právě této druhé adekvátnosti mého přístupu k náboženskému myšlení (přijímám zde termín oponenta), přičemž vztah k teologii jako reflexi náboženského myšlení spíše nechává stranou. Naproti tomu já obsahovou adekvátnost svého přístupu zastávám, jsem ochoten připustit toliko rozsahovou neadekvátnost.

Proč se domnívám, že je můj názorový postoj obsahově adekvátní? Aby odpověď jasně vyvstala, je třeba se ptát, zdali náboženské myšlení obsahuje nějaká tvrzení, tedy věty mající pravdivostní hodnotu. Uvedme jednoduchý test: lze o obsahu náboženské zvěsti formulovat nějaké vylučovací otázky (s odpovědí buď „ano“ či „ne“)? Pokud ano, pak náboženská zvěst obsahuje nějaká tvrzení. Kdekoli pak se jedná o tvrzení, je aplikovatelná logika, která zkoumá vlastnosti těchto tvrzení a jejich vzájemné vztahy, resp. logickou uspořádanost. Připusťme tedy, že náboženská zvěst obsahuje tvrzení. To je pro naše stanovisko obsahové adekvátnosti zastávaného přístupu sice nutná podmínka, nikoli však postačující. Nyní je třeba zjistit, zda tato tvrzení představují *sine qua non* náboženské zvěsti. Opět se domnívám, že ano. Tvrzení totiž zaručují *kognitivní hodnotu* uvedené zvěsti. Přesněji, jakékoli rozumem uvědomované poznání musí být *in principu* vyjádřitelné tvrzením, jež představuje afirmaci nějakého myšlenkového obsahu, jehož vnějším projevem je jazykový výrok (ten může nebo nemusí být fakticky přítomen). Vyjádřitelnost tvrzením představuje nutnou podmínku vědomého rozumového poznání.

Oponent by nyní mohl rozšířit pojem kognitivní hodnoty mimo rozumové poznání. To je samozřejmě možné. Nelze však upřít klíčovou roli (*sine qua non*) rozumového prvku při chápání náboženské zvěsti. Jinak bychom totiž mohli „hlásat“ spásu zvířatům (spíše nějak mimo-rozumově ukazovat).

¹ Štěpán HOLUB, „Filozofie a náboženská zvěst“, *Studia theologica* 7, č. 1 [19] (2005): 78–83.

² Petr DVOŘÁK, „O vztahu věřeného, filozofie a teologie“, *Studia theologica* 6, č. 4 [18] (2004): 53–58.

Prokázali jsme nyní oprávněnost či užitečnost našeho přístupu v tom smyslu, že postihuje alespoň jeden prvek *sine qua non* náboženské zvěsti. Potud je obsahově adekvátní a vhodný. Pro plnou, tj. rozsahovou adekvátnost je zapotřebí navíc prokázat, že postihuje všechny podstatné prvky náboženské zvěsti. Zde má jistě kolega pravdu, že v tomto smyslu můj přístup plně funkční není. Přesto bych dále argumentoval tak, že mezi oněmi podstatnými prvky existuje nějaká hierarchie (nikoli vnitřně mezi nimi samotnými, nýbrž toliko ve vztahu k nějakému vnějšímu cíli, jímž je ve filozofii snaha o vybudování obrazu skutečnosti, která je rovněž neodlučitelným prvkem teologického myšlení). Z hlediska teoretického filozofického a částečně též teologického cíle (teologie má těsnější vazbu na praxi, proto oslabení „částečně“) je onen podstatný či neodlučitelný prvek rozumové kognitivní hodnoty primární, ostatní jsou sekundární. Odtud tedy plyne privilegium mého přístupu přinejmenším z hlediska potřeb teoretické filozofie a části teologie, která spolu s filozofií buduje obraz či teorii skutečnosti, třebaže to není její primární cíl (tím je spása člověka).

Na závěr dovolu poznámku o relativismu. Součástí mého stanoviska je názor, že nejen filozofie a teologie, ale také náboženské myšlení přichází s nějakým obrazem světa, teorií skutečnosti, resp. nějakou teorií implicitně či explicitně afirmuje. Relativismus pak spočívá v tezi, že platnost ve smyslu pravdivostní hodnoty (nikoli společenská akceptabilita!) určitého názoru, obrazu či teorie skutečnosti nebo její části je dobově či kulturně podmíněna v tom smyslu, že mění pravdivostní hodnotu v čase, příp. prostoru, *ceteris paribus*. Aplikujeme-li tezi na křesťanskou náboženskou zvěst, je, domnívám se, v rozporu s touto zvěstí samou. Daná zvěst předpokládá, že její základní či podstatná tvrzení nejsou z hlediska jejich pravdivostního nároku dobově ani kulturně podmíněna.

Ad "Philosophy and the Religious Message"

Keywords: Philosophy and Theology, relationship; Logic of religion; Logical analysis in religion and theology; Christian philosophy

Abstract: The article is a response to Š. Holub's reply to my article "On the Relationships between Belief, Philosophy and Theology". It defends the analytical approach taken there by making a distinction between two sorts of adequacy of an approach. It is argued that the approach is adequate in the sense of analyzing and explaining some *sine qua non* aspects of belief; namely, statements. If essentiality of statements for belief is denied, the loss of cognitive value appears to be imminent.